

bilewsu koordynowałam (Derenda, 1995, s. 70–71; Derenda, 1997, s. 80–82; Puls, 2004, s. 175–209). Przywołany powyżej Konkurs opierał się na dwóch filarach: biesiadach historycznych i podsumowujących je konkursach wiedzy o mieście organizowanych przez Sekcję Historyczną Pałacu Młodzieży (Puls, 1992, s. 74–76) oraz Konkursie „Młody Przyjaciel Bydgoszczy” – sztandarowej imprezie Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy (Kaczmarczyk, 1976, s. 35–36; E. Puls, 2004, s. 132–136). Warto podkreślić, że w jego ramach udało się połączyć wcześniej rozbite i prowadzone wielotorowo, inicjatywy kilku podmiotów we wspólne dzieło: 62 szkół, Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy, placówek kulturalnych, mediów i bydgoskiego środowiska naukowego, adresowane do ponad dwóch tysięcy młodych bydgoszczan. Przedsięwzięcie „Bydgoszcz – moja mała ojczyzna”, będące kontynuacją Wielkiego Konkursu Wiedzy o Bydgoszczy zostało pomyślane jako stała powtarzalna w cyklu rocznym i systematycznie wzbogacana o nowe elementy oferta Miłośników Miasta Bydgoszczy i Pałacu Młodzieży skierowana przede wszystkim do szkół podstawowych i gimnazjalnych, w których nauczyciele – liderzy ścieżki międzyprzedmiotowej „Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie” zdecydowali się utworzyć i poprowadzić Szkolne Koła TMMB (Puls, 2004, s. 418–423).³ Celem przedsięwzięcia „Bydgoszcz – moja mała ojczyzna” jest stworzenie warunków młodym bydgoszczanom do możliwie wszechstronnego poznania Bydgoszczy, tak by stała się bliską sercu „małą ojczyzną”, dającą poczucie zakorzenienia i kierującą uwagę ku większej ojczyźnie i Wspólnej Europie (E. Puls, 2004, s. 434), bo jak twierdzi J. S. Pasierb to małe ojczyzny uczą żyć w ojczyznach wielkich, a ten kto nie broni tego co bliskie nie będzie zdolny do tego co wielkie i najpiękniejsze w życiu i na świecie (Puls, 1999, s. 323). Szkieletem, na którym oparte jest przedsięwzięcie „Bydgoszcz – moja mała ojczyzna” są oznaki Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy: „Poznajemy Bydgoszcz” (wprowadzona 12 VI 2000), brązowa, srebrna i złota przyznawane od 1975 r. w ramach konkursu „Młody Przyjaciel Bydgoszczy” oraz odznaka „Młody Przewodnik po Grodzie nad Brdą i Wisłą” (przyznana dotychczas jednorazowo w sierpniu 1998 r.) (Puls, 2004, s. 456–457). Zdobywanie każdej z oznak trwa ok. 10 miesięcy. W tym czasie uczniowie prowadzą portfolio,⁴ realizują przewidziany w ramach zadań dodatkowych projekt edukacyjny,⁵ pilotowany przez Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy (por. tabela 1) oraz podczas zajęć lekcyjnych i spotkań Szkolnego Koła TMMB zdobywają wiedzę i umiejętności zawarte w regulaminie odznaki a uwzględniające wiek i możliwości poznawcze ucznia. Tabela 1 Wymagania na poszczególne odznaki przyznawane przez Sekcję Młodzieżową TMMB⁶. Formą ewaluacji całorocznej pracy są konkursy dostosowane do zainteresowań i zdolności percepcyjnych uczestników. Uczniowie klas IV uczestniczą w międzyszkolnej grze dydaktycznej pod hasłem „Poznajemy Bydgoszcz”, w trakcie której prezentują wiedzę o symbolach Bydgoszczy i Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy; identyfikują obiekty dawnego i współczesnego grodu nad Brdą i Wisłą, prezentują utrwalone zbiory na pocztówkach i fotografiach zbiory zgromadzone w portfolio; układają ranking najpiękniejszych obiektów i zabytków Bydgoszczy oraz jako „myśli Kazimierza Wielkiego” wskazują mocne i słabe strony życia w ponad 650-letnim mieście założonym przez ostatniego Piastę, a przede wszystkim dobrze się bawią. Na zakończenie imprezy z rąk przedstawiciela TMMB odbierają odznakę „Poznajemy Bydgoszcz” składając pierwszy podpis na karcie „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy”.⁷ Piątkoklasiści biorą

³ Szkolne Koła TMMB zostały powołane 23 XI 1995 r. w 15 szkołach; aktualnie w Bydgoszczy działa 46 takich Kół. Por. np. Internet www.tmbb.pl.

⁴ Metoda stosowana szeroko we współczesnej dydaktyce. Por. np. H. Konopka, *Metoda portfolio w nauczaniu historii*, „Wiadomości historyczne” 1998, nr 5, s. 285–290.

⁵ Jedną z najczęściej stosowanych metod nauczania w tzw. nauczaniu międzyprzedmiotowym. Por. np. *Uczenie metodą projektów*. Pod red. B. D. Gołębiak, Warszawa 2002; J. Królikowski, *Projekt edukacyjny. Materiały dla zespołów międzyprzedmiotowych*, Warszawa 2000; K. Chałas, *Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce*, Warszawa 2000.

⁶ Regulamin obowiązuje od 2000 r. Wcześniejsze regulaminy zostały opisane w rozdziale III cytowanej wcześniej rozprawy doktorskiej autorstwa Ewy Puls.

udział w opartym o zasady metodyki harcerskiej i pracę wolontariuszy⁷ (opracowanie kart pracy, opieka nad poszczególnymi zespołami, obsługa punktów kontrolnych itp.) „Biegów Bydgosta” na trasie: biuro TMMB, ul. Lezuicka 4 – Pałac Młodzieży, ul. Jagiellońska 2”. Bieg jest okazją do wzbogacenia posiadanej wiedzy o nowe elementy i wykorzystania zdobytych w Szkolnym Kole TMMB umiejętności w nowej sytuacji poznawczej: prezentacji inscenizacji legendy związanej z dzielnicą, w której znajduje się szkoła, oraz umieszczonej na specjalnej wystawie mapy mentalnej ukazującej związki młodych bydgoszczan ze swoim miastem. Całość podsumowuje uroczyste wręczenie brązowych odznak „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy” przez przedstawiciela Zarządu TMMB, Młodzież z klas VI uczestniczy w I etapie międzyszkolnego konkursu „ABC wiedzy o Bydgoszczy”. Warunkiem dopuszczenia do konkursu jest przygotowanie folderu lub ulotki reklamowej promującej Bydgoszcz oraz napisanie wypracowania na temat: „Bydgoszcz – moja mała ojczyzna”. Pierwszy etap konkursu polega na rozwiązaniu kilkunastozadaniowego testu z tzw. wyposażeniem (skanowanie fragmentów planu Bydgoszczy, fotografii, pocztówek itp.) opracowanego tak by uczniowie mogli się wykazać wiedzą, ale przede wszystkim umiejętnością jej wykorzystania w tworzeniu nowych tekstów o mieście, jego zabytkach i postaciach. Uczniowie, którzy rozwiążą test w minimum 75 % otrzymują srebrną odznakę „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy”, a najlepsi z nich biorą udział w finale konkursu „ABC wiedzy o Bydgoszczy”. Ma on charakter drużynowego „egzaminu” ustnego z udziałem publiczności, a odpowiedzi uczniów – na przygotowane z wykorzystaniem zgromadzonego w Pałacu Młodzieży sprzętu multimedialnego pytania wymagające w większości krótkiej odpowiedzi – ocenia jury złożone z przedstawicieli bydgoskiego środowiska naukowego, półfinalistów Wielkiego Konkursu Wiedzy o Bydgoszczy, studentów historii itp. Gimnazjaliści z kl. II i III rywalizują w międzyszkolnym „Konkursie Wiedzy o Bydgoszczy i regionie kujawsko – pomorskim”. Warunkiem udziału w I etapie konkursu jest zapoznanie się z obiektami Bydgoszczy nieistniejącej, utrwalonej na kartach albumu Z. Hojki, zawartością „Dziennika Historycznego” pt. „Bydgoszcz w 300 pytaniach i odpowiedziach” (Kabaciński, Kutta, Obremski, 1993, s. 1–4)¹⁰ oraz napisanie wypracowania na temat „Bydgoszcz – moja mała ojczyzna”.¹¹ Uczniowie, którzy rozwiążą kilkunastozadaniowy test z wyposażeniem (teksty źródłowe, fragmenty starych fotografii i pocztówek) przynajmniej w 75 % otrzymują złotą odznakę „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy”, a najlepsi z nich билет wstępu na finał, który ma charakter multimedialnej „podróży” do Bydgoszczy z czasów młodości ich rodziców, dziadków i pradziadków.¹² Wręczenie nagród w tym konkursie oraz złotych odznak „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy” przebiega w szczególnie uroczystej atmosferze podczas imprezy edukacyjnej z udziałem władz Miasta i Towarzystwa. Dzieci i młodzież przygotowuje się do udziału w „przypisanych” do wieku i możliwości – opisanych powyżej – konkursach uczestnicząc w imprezach edukacyjnych inicjowanych przez poszczególne koła TMMB¹³ oraz cyklu wykładów wygłaszanych przez reprezentantów bydgoskiego środowiska naukowego współpracujących z Sekcją Odczytowo-Historyczną kierowaną przez dra M. Ro-

⁷ Karty są sposobem dokumentacji kolejnych etapów poznawania Bydgoszczy.

⁸ W przygotowaniu i przeprowadzeniu Biegu Bydgosta, który odbył się w maju 2005 r. uczestniczyli studenci IV roku pedagogiki (specjalności nauczanie zintegrowane z historią) ówczesnej Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego.

⁹ Pomysł przygotowania tego typu tekstu zrodził się pod wpływem lektury pracy B. Cichockiego i K. Podemskiego „Miasto w świadomości swoich mieszkańców”, Poznań 1999. Książka jest socjologicznym opracowaniem i przedstawieniem wyników konkursu (zorganizowanego po raz trzeci w 1994 r.) na wypowiedzi „Czym jest dla ciebie miasto Poznań”.

¹⁰ Krytyczną charakterystykę tzw. „wkładki” umieściłam w rozdziale IV rozprawy doktorskiej. Por. E. Puls „Wielki Konkurs Wiedzy o Bydgoszczy” jako sposób..., s. 212 – 216.

¹¹ Por. przypis 8.

¹² Scenariusz imprezy w zbiorach autorki artykułu.

¹³ Działania poszczególnych SK TMMB będą przedmiotem artykułu, który przygotowuję do jednego z wydawnictw TMMB z okazji jubileuszu 12. lecia ich istnienia.

maniuka z Archiwum Państwowego w Bydgoszczy.¹⁴ W roku szkolnym 2006/2007 w Pałacu Młodzieży odbędzie się cykl biesiad historycznych, rajdów i objazdów naukowych wzorowanych na imprezach, które tworzyły obudowę Wielkiego Konkursu Wiedzy o Bydgoszczy¹⁵ (por. tabela 2 Imprezy edukacyjne organizowane w ramach programu „Bydgoszcz-moja mała ojczyzna”). Z myślą o uczniach kl. III gimnazjum i licealistach¹⁶ plan przedsięwzięcia „Bydgoszcz – moja mała ojczyzna” zawiera program warsztatów dla młodych przewodników po Bydgoszczy oraz opis warunków zdobycia odpowiedniej odznaki i uprawnień do oprowadzania po grodzie nad Brdą i Wisłą swoich rówieśników, w tym gości krajowych i międzynarodowych imprez organizowanych przez Pałac Młodzieży w Bydgoszczy, które z przyczyn obiektywnych zostaną zorganizowane najwcześniej w roku szkolnym 2008/2009 (Puls, 2004, s. 470–473).

Dopełnieniem omówionego powyżej przedsięwzięcia „Bydgoszcz – moja mała ojczyzna” w odniesieniu do uczniów będą materiały dydaktyczne i specjalna oferta warsztatowa dla nauczycieli opiekunów SK TMMB i liderów ścieżki międzyprzedmiotowej „Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie” (Puls, 2004, s. 469–470, 492).

Przedmiotem mojego krótkiego artykułu są formy i metody kształtowania lokalnej i regionalnej tożsamości stosowane w ramach wspólnej oferty TMMB i PM pt. „Bydgoszcz – moja mała ojczyzna”, ich efekty są obiektem badań, które mam zamiar przedstawić w odrębnej publikacji. W tym miejscu ograniczę się do zacytowania fragmentów wypracowań przygotowanych przez uczniów kl. VI ubiegających się o srebrną odznakę „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy”.

„Bydgoszcz to miasto mi bliskie, ponieważ tu spędziłam dzieciństwo, tu chodzę do szkoły podstawowej i tu będę uczęszczała do gimnazjum oraz liceum. A może nawet będę studentem właśnie powstałego Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego. W Bydgoszczy mieszka większość mojej rodziny, przyjaciół i kolegów. To tutaj czuję się jak w domu” (praca nr 1/2005).

„Bydgoszcz uważam za swoją małą ojczyznę, ponieważ to właśnie tutaj wszystko w moim życiu zaczęło się. Tu mam swoją rodzinę, mój dom i to wszystko, do czego się tak bardzo przywiązałam przez lata. To tym mieście nauczyłam się mówić, pisać, czytać i wielu innych rzeczy, które dzisiaj potrafię robić. Ulicami mojego miasta woziłam w wózku lalki i misie. Wtedy Bydgoszcz wydawała mi się taka duża, dzisiaj po latach nieco się „zmniejszyła”, bo ja urosłam. To właśnie dlatego tak kocham to miasto i uważam je za swoją małą ojczyznę. Tutaj już na zawsze pozostanie cząstka mnie. Jeśli nawet resztę życia przyjdzie mi spędzić daleko stąd, zawsze do Bydgoszczy będę wracać, choćby wspomnieniami” (praca nr 5/2005).

Wypowiedzi młodych bydgoszczan przygotowane po trzyletnim udziale w przedsięwzięciu „Bydgoszcz – moja mała ojczyzna” to potwierdzenie słuszności wytyczonego celu oraz przyjętych form i metod realizacji.

O efektach przedsięwzięcia będzie można mówić dopiero wówczas, gdy słowne deklaracje przełożą się na działania.

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest – realizowane od 2000 roku, a oparte na efektach badań prowadzonych przez jego autorkę w latach 1993-1996 – przedsięwzięcie edukacyjne pod hasłem „Bydgoszcz – moja mała ojczyzna”.

¹⁴ Wykłady odbywają się od września do czerwca w każdy ostatni czwartek miesiąca o godz. 17.00 w sali sesyjnej ratusza. Ich terminy są podane na stronie internetowej TMMB oraz w Bydgoskim Informatorze Kulturalnym – miesięczniku wydawanym przez Miejski Ośrodek Kultury.

¹⁵ W ramach WKWoB odbyło się szereg imprez towarzyszących. Por. np. E. Puls, *Wykorzystanie przezroczoty i filmu w historycznej edukacji lokalnej na przykładzie Bydgoszczy*. W: *Multimedia w edukacji historycznej i społecznej*. Pod red. J. Rulki i B. Tarnowskiej, Bydgoszcz 2002, 231 – 243.

¹⁶ Obecnie w ramach przedsięwzięcia „Bydgoszcz – moja mała ojczyzna” mogą oni uczestniczyć w konkursie „Moje spotkanie z kulturą”, organizowanym przez Annę Imbiorkiewicz w Zespole Szkół Spożywczych.

Celem przedsięwzięcia jest stworzenie uczniom skupionym w Szkolnych Kołach TMMB warunków do możliwie wszechstronnego poznania miasta nad Brdą i Wisłą. Szkieletem, na którym opiera się – omawiane w artykule – działanie są odznaki Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy: „Poznajemy Bydgoszcz”, „Młody Przyjaciel Bydgoszczy” oraz „Młody Przewodnik po Grodzie nad Brdą i Wisłą”. Uczniowie ubiegający się o poszczególne odznaki prowadzą portfolia, realizują projekty edukacyjne, uczestniczą w wykładach, rajdach, wycieczkach i w „biesiadach historycznych” oraz podsumowujących całość konkursach. Przedsięwzięcie jest systematycznie monitorowane, a jego efekty zostaną zaprezentowane w oddzielnej publikacji.

Abstract

The subject of the article is the educational undertaking called “Bydgoszcz, My Little Motherland”, which has been realised since 2000 and based on the results of research which was carried out by the author in years 1993 – 1996.

The aim of this undertaking is making it possible for the students who belong to School Clubs for Bydgoszcz City Lovers to get to know the city in a comprehensive way. The framework of the undertaking mentioned here were badges of the Association of Bydgoszcz City Lovers: “We Learn about Bydgoszcz”, “The Young Friend of Bydgoszcz”, and “The Young Guide of City on the Brda and Vistula Rivers”. Students who solicit the badges complete their portfolios, carry out educational projects, attend lectures and participate in rallies, trips and the so called historical parties and finally contests. The undertaking is systematically monitored and its results will be presented in a separate article.

Tabela 1. Wymagania na poszczególne odznaki przyznawane przez Sekcję Młodzieżową TMMB

Nazwa odznaki	Wiadomości	Umiejętności	Warunki dodatkowe
Odnaka „Poznajemy Bydgoszcz”	<p>Uczeń zna:</p> <ul style="list-style-type: none"> imię króla, który nadał Bydgoszczy prawa miejskie, najważniejsze zabytki miasta, datę powstania Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy, organizację i symbole TMMB (Zarząd, Sekcje, Koła, znaczek, sztandar). 	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> wskazać na mapie Polski swoją „małą ojczyznę” i określić jej położenie, wskazać na planie miasta siedzibę TMMB/Pałacu Młodzieży oraz swoją szkołę, posługiwać się planem miasta, rozpoznać na pocztówkach i fotografiach najważniejsze fragmenty swojego miasta (zabytki, pomniki, parki itp.), zachęcić swoich młodszych kolegów do pracy w Szkolnym Kole TMMB. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> gromadzi materiały dotyczące Bydgoszczy i swojej pracy w Szkolnym Kole TMMB (portfolio), uczestniczy i dokumentuje udział w imprezach organizowanych przez TMMB, MOK, Pałac Młodzieży i Szkolne Koła TMMB, osobiście weźmie udział w imprezie, podczas której wręczone będą Odznaki „Poznajemy Bydgoszcz”.

Brazowa Odznaka „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy”	<p>Uczeń zna:</p> <ul style="list-style-type: none"> • datę lokacji miasta, • herb miasta, • najważniejsze zabytki i pomniki Bydgoszczy, budowle charakterystyczne dla współczesnego grodu nad Brdą i Wisłą 	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opowiedzieć lub zilustrować wybraną przez siebie legendę związaną z miastem, • posługiwać się planem miasta, • rozpoznać Bydgoszcz na fotografii i pocztówce. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uczestniczy i dokumentuje udział w imprezach organizowanych przez TMMB, MOK, Pałac Młodzieży i Szkolne Koła TMMB, • gromadzi materiały dotyczące Bydgoszczy i regionu (portfolio), • bierze udział w projekcie pod tytułem „Moje związki z Bydgoszczą” pilotowanym przez TMMB (mapa mentalna lub księga), • osobiście weźmie udział w imprezie, podczas której wręczane będą Brązowe Odznaki „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy”
Srebrna Odznaka „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy”	<p>Uczeń zna:</p> <ul style="list-style-type: none"> • symbole miasta, • wydarzenia z historii Polski, które miały wpływ na historię regionu, • datę lokacji miasta, • pomniki i placówki kulturalne, • najstarszy cmentarz w Bydgoszczy i najważniejsze miejsca pamięci, • nazwiska wybitnych ludzi nauki i twórców kultury związanych z miastem i regionem (Emil Warmiński, Tadeusz Nowakowski, Adam Grzymała-Siedlecki, bracia Śniadeccy, Klemens Janicki, Jan Kasprowicz, Mikołaj Kopernik, Leon Wyczółkowski) • nazwisko aktualnego prezydenta Bydgoszczy. 	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poruszać się po Śródmieściu wspomagając się planem miasta, • korzystać z dodatkowych źródeł informacji, • rozpoznać na pocztówkach, fotografiach i przewodnikach zabytki i symbole Bydgoszczy oraz współczesne budynki charakterystyczne dla miasta, • posługiwać się planem miasta, przewodnikiem oraz korzystać z Bydgoskiego Informatora Kulturalnego i następujących wydawnictw TMMB: „Kalendarz Bydgoski”, „Patroni bydgoskich ulic”, zeszyty „Biblioteki Bydgoskiej”. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uczestniczy i dokumentuje udział w imprezach organizowanych przez TMMB, MOK, Pałac Młodzieży i Szkolne Koła TMMB, • gromadzi materiały dotyczące Bydgoszczy i regionu (portfolio), • bierze udział w projekcie pod tytułem „Moje miasto-stolica regionu kujawsko-pomorskiego” pilotowanym przez TMMB (folder, ulotka reklamowa itp.), • zaliczy na poziomie podstawowym test sprawdzający wiadomości i umiejętności wymagane na Srebrną Odznakę „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy”, • osobiście weźmie udział w imprezie, podczas której wręczane będą Srebrne Odznaki „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy”.
Złota Odznaka „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy”	<p>Uczeń zna:</p> <ul style="list-style-type: none"> • patronów ulic, placów i instytucji, • podstawowe fakty z dziejów miasta, • aktualne władze miasta i województwa, • najważniejsze imprezy o zasięgu ponadregionalnym organizowane w naszym województwie, • walory turystyczne Bydgoszczy i regionu, • cechy wyróżniające region (folklor, tradycja itp.), • Honorowych Obywateli Bydgoszczy (od roku 1918). 	<p>Uczeń potrafi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sprawnie posługiwać się planem miasta, przewodnikiem i Bydgoskim Słownikiem Biograficznym, • oprowadzać po ciekawych zakątkach miasta, • rozpoznać starą i współczesną Bydgoszcz na fotografii i pocztówce, • rozróżnić style architektoniczne i zidentyfikować zabytki regionu, • posługiwać się tekstem źródłowym, • zlokalizować siedziby instytucji kulturalnych i administracyjnych w mieście i regionie, • promować swoje miasto. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uczestniczy i dokumentuje udział w imprezach organizowanych przez TMMB, MOK, Pałac Młodzieży i przez Szkolne Koła TMMB, • gromadzi materiały dotyczące Bydgoszczy i regionu (portfolio), • bierze udział w projekcie pod tytułem „Bydgoszcz naszych rodziców, dziadków i pradziadków” pilotowanym przez TMMB, • zaliczy na poziomie podstawowym test sprawdzający wiadomości i umiejętności wymagane na Złotą Odznakę „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy”.

Tabela 2. Imprezy edukacyjne organizowane w ramach programu „Bydgoszcz - moja mała ojczyzna”

Lp.	Nazwa	Adresat	Uwagi dotyczące realizacji
1.	Symbole miasta nad Brdą i Wisłą.	Klasy IV szkoły podstawowej	Spotkanie w sali widowiskowej Pałacu Młodzieży i bieg inspirowany metodyką pracy w ZHP.
2.	Bydgoskie naj ...	Klasy IV szkoły podstawowej	Spotkanie w sali widowiskowej Pałacu Młodzieży, szkole, itp. połączone z wycieczką lub biegiem patrolowym inspirowanym metodyką harcerską czy też warsztatami Aktywnej historii.
3.	Szlakiem bydgoskich legend.	Klasy IV szkoły podstawowej	Wycieczka połączona z warsztatami Aktywnej historii.
4.	Gra planszowa - ABC wiedzy o Bydgoszczy i TMMB.	Klasy IV szkoły podstawowej	Impreza towarzysząca uroczystemu wręczeniu odznak „Poznajemy Bydgoszcz”.
5.	Bieg Bydgosta „Szlakiem bydgoskich pomników”.	Klasy V szkoły podstawowej	Spotkanie w sali widowiskowej Pałacu Młodzieży połączone z biegiem patrolowym inspirowanym metodyką ZHP. Przygotowanie dokumentacji fotograficznej książki i kart „Bydgoskie pomniki i pisarze, muzycy, żołnierze, ofiary zbrodni hitlerowskich, itp.).
6.	„Stary Rynek-serce miasta”.	Klasy V szkoły podstawowej	Spotkanie w sali widowiskowej Pałacu Młodzieży, wycieczka i warsztaty Aktywnej historii.
7.	Najstarsze zabytki naszego miasta.	Klasy V szkoły podstawowej	Spotkanie w sali widowiskowej Pałacu Młodzieży. Wycieczka połączona z biegiem patrolowym inspirowanym metodyką harcerską, przygotowanie kart książki „Bydgoskie zabytki” i dokumentacji fotograficznej. Spotkanie z Wojewódzkim lub Miejskim Konserwatorem Zabytków.
8.	Szlakiem Bydgoszczy nieistniejącej.	Klasy V szkoły podstawowej	Pokaz slajdów (w sali widowiskowej Pałacu Młodzieży lub szkole, itp.) „Bydgoszcz na starej pocztówce i fotografii”. Wycieczka „Szlakiem Bydgoszczy nieistniejącej”. Spotkanie z autorem albumu „Bydgoszcz na starej fotografii historykiem Zdzisławem Hojką.
9.	Źródła do dziejów Bydgoszczy (wersja dla szkół podstawowych).	Klasy VI szkoły podstawowej	Spotkanie z pokazem slajdów, filmu, konkretnych źródeł przyniesionych przez uczniów, itp. Wizyta w Białym Spichrzu-siedzibie Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego. Rozmowa z historykiem autorem prac z historii regionalnej.
10.	Oni tworzyli historię miasta (wersja dla szkół podstawowych).	Klasy VI szkoły podstawowej	Spotkanie w Pałacu Młodzieży w Bydgoszczy połączone z pokazem slajdów przedstawiających osoby zasłużone dla miasta. Oddanie hołdu zasłużonym bydgoszczanom spoczywającym na Cmentarzu Starofarnym i Nowofarnym (zwiedzenie wymienionych nekropolii. Sporządzenie dokumentacji fotograficznej i kart książki „Oni tworzyli historię miasta”.
11.	W kręgu secesji i historyzmu.	Klasy VI szkoły podstawowej	Spotkanie w Pałacu Młodzieży połączone z pokazem slajdów przedstawiających bydgoskie zabytki z XIX i pocz. XX wieku. Wycieczka. Sporządzenie dokumentacji fotograficznej kart książki „Bydgoskie zabytki”. Spotkanie z Wojewódzkim lub Miejskim Konserwatorem Zabytków.
12.	Źródła do dziejów Bydgoszczy (wersja dla gimnazjów)	Klasy I-III gimnazjum	Spotkanie z historykiem-autorem prac z dziejów miasta i regionu. Wizyta w Czytelni Regionalnej. Wizyta w archiwum Państwowym w Bydgoszczy.

13.	Honorowi Obywatele Bydgoszczy.	Klasy I-III gimnazjum	Spotkanie z historykiem-jednym z autorów BSB. Wystawa obrazująca dokonania Honorowych Obywateli Bydgoszczy. Sporządzenie kart do książki „Ludzie naszego miasta”.
14.	„Oni tworzyli historię miasta” (wersja dla szkół średnich).	Klasy I-III gimnazjum	Bieg harcerski szlakiem tablic upamiętniających wybitnych bydgoszczan.
15.	Rajd szlakiem Leona Barciszewskiego-ostatniego prezydenta przedwojennej Bydgoszczy.	Klasy I-III gimnazjum	Spotkanie w Pałacu Młodzieży (prezentacja organizacji władzy w mieście w okresie II Rzeczypospolitej i obecnie). Rajd połączony z przygotowaniem dokumentacji fotograficznej i wypełnieniem zadań otrzymywanych na trasie a dotyczących bohatera imprezy i miejsc z nim związanych (rezydencja bydgoskich prezydentów w okresie międzywojennym, ratusz, pomnik Leona Barciszewskiego i Szkoła Podstawowa nr 13 im. Leona Barciszewskiego w Bydgoszczy przy ul. Słonecznej. Wysłuchanie rozmowy z córką L. Barciszewskiego p. Danutą Borkowską (nagranie z lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia).
16.	Rajd szlakiem Leona Wyczółkowskiego.	Klasy I-III gimnazjum	Wizyta w Muzeum Okręgowym im. Leona Wyczółkowskiego-zwiedzanie wystawy jego dzieł pod opieką przewodnika. Wyjazd do Gościeradza. Konkurs wiedzy o bohaterze rajdu. Podsumowanie Konkursu plastycznego i fotograficznego „Drzewa”. Przejście do Wtelnia (kościół, cmentarz) złożenie kwiatów na grobie artysty i powrót do Bydgoszczy. Zwiedzanie wystawy pokonkursowej „Drzewa” i podsumowanie rajdu w sali widowiskowej Pałacu Młodzieży w Bydgoszczy.
17.	„Adam Grzymała-Siedlecki - bydgoszczanin z wyboru”.	Klasy I-III gimnazjum	Bieg na trasie ul. Płocka, Libelta i Warmińskiego z wykorzystaniem metody harcerskiej. Sporządzenie dokumentacji fotograficznej i karty do książki „Ludzie naszego miasta”. Wizyta w Izbie Pamięci Adama Grzymały Siedleckiego przy Libelta 5 oraz m. in. konkurs wiedzy - o bydgoszczaninie z wyboru. Wspomnienie o Ludwiku Kamińskim uczniu Adama Grzymały-Siedleckiego i twórcy „Złotego Wawrzynu Grzymały” - nagrody za wybitne osiągnięcia aktorskie.
18.	Poznajemy historię naszego miasta. Co? Gdzie? Jak?	Klasy I-III gimnazjum	Spotkanie z autorami Historii Bydgoszczy wyd. pod red. Marcina Biskupa. Prezentacja slajdów upamiętniających ważne wydarzenia w dziejach miasta oraz ludzi i obiekty z nimi związane.
19.	Patroni bydgoskich ulic.	Klasy I-III gimnazjum	Warsztaty przygotowane w oparciu o wydawnictwo TMMB R. Kuczma, Patroni bydgoskich ulic: a) „wywiady” z patronami ulic (drama) b) przygotowanie i rozwiązywanie lamigłówek na temat patronów bydgoskich ulic c) quiz, krzyżówka szczęścia d) przygotowanie medalu „Patron mojej ulubionej ulicy związany z Bydgoszczą-wystawa e) „dyskoteka” z patronem.
20.	„Wehikułem czasu przez bydgoskie szkolnictwo”.	Klasy I gimnazjum	Prezentacja widowiska przygotowanego przez E. Puls. Wystawa „Szkoła przez wieki” opracowana przez członka TMMB Wojciecha Kielera. Lekcja historii będąca podsumowaniem podróży wehikułem czasu i sprawdzeniem wiedzy i umiejętności wskazanych w trakcie „podróży”.

21.	Bernardyni, karmelici, jezuita, klaryski, kapucyni i „duchacze” z dziejów życia zakonnego w Bydgoszczy.	Klasy II gimnazjum	Zwiedzanie zbiorów dawnej biblioteki bernardyńskiej w WiMBP na Starym Rynku. Prezentacja slajdów pokazujących obiekty związane z bydgoskimi zakonami. Wystawa „Bydgoskie zakony”. Spotkanie z autorami książki „Kościół katolicki w Bydgoszczy-kalendarium”. Quiz „Co wiem o życiu zakonnym w dawnej Bydgoszczy?”.
-----	---	--------------------	--

Zródło: Opracowanie własne

Bibliografia:

1. Angiel J. (red.), Edukacja regionalna. Poradnik dla nauczyciela. Warszawa 2001.
2. Bednarek S. (red.), Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole, Wrocław 1999.
3. Borzyszkowski J., Region i ludzie a historiografia i tożsamość, Gdańsk–Ciechanów 1999.
4. Chałas K., Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce, Warszawa 2000.
5. Cichocki B., Podemski K., Miasto w świadomości swoich mieszkańców, Poznań 1999.
6. Derenda J., Zapachniało historią!, [w:] Kalendarz Bydgoski 1995.
7. Derenda J., Miasto może być dymne..., [w:] Kalendarz Bydgoski 1997.
8. Gołębiak B. D., (red.), Uczenie metodą projektów, Warszawa 2002.
9. Kabaciński R., Kutta J., Obremski, M., Dziennik historyczny. Bydgoszcz w 300 pytaniach i odpowiedziach, dodatek specjalny do „Dziennika Wieczornego” nr 196, z dn. 7.10.1993
10. Kaczmarczyk H., Młodzież swojemu miastu. [w:] Kalendarz Bydgoski 1976.
11. Konopka H., Metoda portfolio w nauczaniu historii, „Wiadomości historyczne” 1998, Nr 5.
12. Kowalski K., Kronika TMMB 2004–2005, [w:] Kalendarz Bydgoski 2006.
13. Korepta E., Koncepcja procesu edukacyjnego rozwijającego poznanie tożsamości regionalnej, [w:] Edukacja wobec ładu globalnego. pod redakcją T. Lewowickiego, J. Nikitorowicza, T. Pilcha i S. Tomiuka, Warszawa 2002.
14. Królikowski J., Projekt edukacyjny. Materiały dla zespołów międzyprzedmiotowych, Warszawa 2000.
15. Lecińska D., Tworzenie, wybór i ocena programów ścieżki edukacyjnej, [w:] Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie. Materiały z Konkursu na programy szkolne, Katowice 2001.
16. Maliszewski J. A., Edukacja regionalna w zreformowanej szkole podstawowej i gimnazjum, [w:] Mała ojczyzna. Kultura. Edukacja. Rozwój lokalny. pod redakcją W. Theissa, Warszawa 2001.
17. Program Nowa Szkoła – materiały szkoleniowe dla rad pedagogicznych – moduł Integracja międzyprzedmiotowa, Warszawa 1999.
18. Puls E., Młodzież siedziała nawet na materacach!, [w:] Kalendarz Bydgoski 1992.
19. Puls E., Patriotyzm lokalny jako wartość w edukacji historycznej, [w:] Wartość w edukacji historycznej. pod redakcją J. Rulki, Bydgoszcz 1999.
20. Puls E., Współpraca towarzystw regionalnych ze zreformowaną szkołą na przykładzie ścieżki międzyprzedmiotowej. Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie, [w:] Edukacja historyczna w reformowanej szkole. Propozycje rozwiązań praktycznych. pod redakcją A. Zieleckiego, Kraków 2000.
21. Puls E., Wykorzystanie przeźrocy i filmu w historycznej edukacji lokalnej na przykładzie Bydgoszczy, [w:] Multimedia w edukacji historycznej i społecznej. pod redakcją J. Rulki i B. Tarnowskiej, Bydgoszcz 2002.
22. Puls E., Wielki Konkurs Wiedzy o Bydgoszczy jako sposób kształtowania lokalnej świa-